

La Barcelona que s'està construint

Enric MENDIZÀBAL
del Centre d'Estudis Demogràfics

Introducció: unes xifres sobre la població de Barcelona

El objeto de esta obra es devolver la teoría de la población a su ambiente natural, el campo de la economía. Se sostendrá, pues, que la población es una variable dependiente (...) Afir-mar que la población es la variable dependiente no es negar, por supuesto, que la población puede influir, y de hecho influye, sobre el desarrollo económico.

(Sidney H. Coontz, 1974, pàg. 17-18)

La cita inicial d'aquest article hauria de mostrar com s'ha d'estudiar la població: per a Coontz, així com per a d'altres autors, la població té tothora present la situació econò-mica i social que l'envolta, i, per tant, *és l'evolució econòmica la que explica l'evolució de la població* i no a l'inrevés. Per tant, per saber si l'economia funciona bé —o malament—, la descripció de l'evolució de la població és una eina prou útil.

Vegem el quadre 1. Durant el període que va de 1975 a 1986, la població de Catalunya ha conegut una desacceleració del seu creixement, que va ser explosiu entre el 1960 i el 1975, i que l'ha conduïda a una pràctica estabilitat entre 1981 i 1986. El municipi de Barcelona va conèixer aquesta estabilitat en el quinquenni anterior (1975-1981), i entre el 1981 i el 1986 la població hi ha disminuït. És obvi que el terme municipal de Barcelona està saturat i que és difícil d'encabir-hi més gent; però, evidentment, no es pot donar la culpa a aquesta saturació perquè la població disminueixi.

Quadre 1. Evolució de la població

	1975	1981	1986
Barcelona	1.751.136	1.752.627	1.701.812
Catalunya	5.658.563	5.956.414	5.978.638

Font: CIDC, Padrans municipals, 1975, 1981 i 1986

Les xifres del quadre 2 ens mostren els components del creixement demogràfic, on es torna a veure el comportament més precoç de Barcelona respecte de Catalunya: el nul creixement de la població entre 1975 i 1981 es deu a un fort balanç migratori negatiu, que continua en el quinquenni següent; aquesta emigració és la que explica la disminució de la població, ja que el creixement natural és positiu en ambdós períodes, encara que amb el pas del temps aquest creixement natural és cada vegada menor. A Catalunya, el balanç migratori negatiu es dona amb posterioritat a Barcelona.

Les darreres xifres de què es disposa (vegeu *Barcelona econòmica*, núm. 1, 2 i 3) donen pel municipi de Barcelona la següent informació: pel període que va d'abril a desembre de 1986 i tot 1987 i 1988, el creixement natural i el balanç migratori són negatius, amb -4.052 i -30.005 persones respectivament, fet que fa que la població estimada de Barcelona a finals de 1988 sigui, aproximadament, de 1.667.000 habitants.

Quadre 2. Components del creixement demogràfic

	Creix. absolut		creix. natural		balanços migratoris	
	1975-1981	1981-1986	1975-1981	1981-1986	1975-1981	1981-1986
Barcelona	1.491	-50.815	50.178	7.708	-48.687	-58.523
Catalunya	297.851	22.224	256.350	112.702	41.501	-84.058

Font: Centre d'Estudis Demogràfics, 1989

S'ha repetit fins l'avorriment que des dels inicis de la dècada dels setanta fins fa un parell o tres d'anys hem estat immersos en una forta crisi econòmica. Sens dubte això és cert: les xifres del quadre 3 mostren com la població ocupada —la població que declara que està treballant quan omple els fulls padronals— a Barcelona i a Catalunya era un 30% i un 15% menor respectivament al 1986 que al 1975. Cal tenir present que la crisi econòmica ha afectat molt durament gran part de la població del municipi de Barcelona, ja que la disminució dels ocupats en aquest municipi representen més del 68% de tots els que hi ha hagut a Catalunya.

Quadre 3. Evolució de la població ocupada

	1975	1986	decrement
Barcelona	766.197	535.015	-231.182
Catalunya	2.178.329	1.841.845	-336.484

Font: CIDC, *Padrons municipals*, 1975 i 1986.

L'evolució de l'índex d'atur entre 1975 i 1989 mostra l'evolució de la crisi econòmica: si en el 1975 hi ha un atur que es pot considerar nul, entre aquesta data i el 1986 augmenta espectacularment. Sembla que a partir de 1986 hi ha una recuperació econòmica, que es reflecteix en la tendència a la disminució de l'índex d'atur, tant a Barcelona com a Catalunya i a Espanya.

Quadre 4. Evolució de l'índex d'atur (%)

	1975	1981	1986	1989
Barcelona	1,86	15,93	21,43	14,3
Catalunya	2,62	17,28	20,96	12,4

Font: CIDC, *Padrons municipals, 1975, 1981 i 1986*
Barcelona econòmica, núm. 3, 1989.

En resum, la població del municipi de Barcelona disminueix a causa d'una important emigració. La suposada millora de l'economia que es desprèn de l'evolució de les xifres de l'atur no fa, però, que aquesta emigració s'aturi.

La reestructuració econòmica del municipi de Barcelona

A les recents jornades sobre el *Present i futur de l'economia catalana* organitzades pel Col·legi d'Economistes de Catalunya s'ha tornat a reflexionar sobre els «mals de la pàtria» que són, a saber: a) la manca d'infraestructures de comunicacions adequades; b) la no existència d'un banc català; c) l'excessiva concentració industrial, tant pel que fa als pocs sectors significatius a les diferents comarques, com pel que fa a la concentració territorial; d) l'elevat —encara ara— índex d'atur. Sens dubte, l'àrea metropolitana de Barcelona pateix d'aquests quatre fets (vegeu Llarch *et alii*, 1987; Rosés *et alii*, 1989; Rosés, Mendizàbal *et alii*, 1989).

Però vegem unes quantes xifres sobre les noves inversions industrials (quadre 5): el pes relatiu del municipi de Barcelona continua essent molt gran, i les xifres absolutes mostren en aquests darrers anys un creixement continuat de les noves inversions industrials, que, a Catalunya, es continuen donant a Barcelona i a la seva àrea metropolitana amb gran importància, malgrat ser de tots coneguda la manca de sòl industrial a Barcelona i l'elevat preu d'aquest.

Quadre 5. Inversió industrial

	1987	%	1988	%	1989*	%
Catalunya	31.050		52.887		37.448	
Barcelona	2.658	8,6	3.707	7,0	5.467	14,6
resta Barcelonès	1.260	4,0	3.136	5,9	784	2,1
resta Regió I	11.537	37,2	23.434	44,3	16.285	43,5
resta Catalunya	15.596	50,2	22.610	42,8	14.912	39,8

* Aquestes xifres només fan referència als tres primers trimestres de l'any 1989.

Font: *Inversió Industrial* i *Revista d'Indústria* (Departament d'Indústria i Energia); *Barcelona econòmica* (Ajuntament de Barcelona).

Cal tenir present, però, que el municipi de Barcelona, en tant que 'cor' de l'àrea metropolitana (la *inner city* anglosaxona) es troba en una etapa post-industrial, i, per tant, les xifres del quadre 5 no són suficients per a la seva supervivència econòmica; és tot el que està relacionat amb el sector terciari —i quaternari— el que pot explicar la reactivació i la reestructuració econòmica de Barcelona.

L'estructura productiva dels ocupats assalariats de Barcelona inscrits a la Seguretat Social el 1987 per grans sectors d'activitat es pot veure al quadre 6.

Quadre 6. Estructura de la població ocupada assalariada, 1987

	valors absoluts %		variació s/1985
Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	559	0,09	-8,4
Energia i aigua	11.045	1,71	-8,1
Transformació materials no energètics; química	41.207	6,39	5,1
Transformació metalls	81.350	12,61	-1,1
Altres indústries manufactureres	83.134	12,89	-1,3
Construcció	36.544	5,67	18,3
Comerç, restauració, hostalatge i reparacions	127.898	19,83	21,5
Transport i comunicacions	46.419	7,20	3,3
Institucions financeres, assegurances, serveis a les empreses	74.830	11,60	8,5
Altres serveis	137.216	21,28	8,7

Font: *Barcelona econòmica*, núm. 2, 1989

El quadre 6 mostra la importància del sector dels serveis, així com també la recent represa del sector de la construcció, fet relacionat amb els Jocs Olímpics, amb una certa reactivació de la demanda i amb una suposada regularització de situacions irregulars. En canvi, el sector industrial, malgrat les noves inversions que s'han produït, roman estable. Sens dubte, els serveis són el principal motor econòmic de Barcelona municipi.

Veiem, doncs, que hi ha una certa recuperació econòmica al municipi de Barcelona: des de la disminució de l'índex d'atur fins a un augment del nombre d'ocupats en la major part de subsectors econòmics, passant per les xifres d'inversions industrials, les dades econòmiques així ho mostren. Com s'explica, doncs, el continuat descens de la població del municipi de Barcelona des de l'any 1975?

El problema de l'habitatge

El quadre 7 mostra els balanços migratoris per edats del municipi de Barcelona. El mè-

tode utilitzat per calcular-los ha estat el següent: si prenem com exemple el grup d'edat 0-4 anys en 1975,

$$\text{mig (0-4)} = P_{1981} (5-9) - P_{1975} (0-4) * (1 - S_{q0})$$

on $P_{1981} (5-9)$ és l'efectiu de 5 a 9 anys el 1981,
 $P_{1975} (0-4)$ és l'efectiu de 0 a 4 anys el 1975,
 S_{q0} és la probabilitat de mort entre 0 i 5 anys a les taules de mortalitat de Catalunya per 1975 i 1981 calculades per Anna Cabré (1989)

La probabilitat de migració neta ha estat calculada així:

$$\text{prob (a)} = \frac{\text{mig (a)}}{P_{1975} (a)} * \frac{12}{62} * 1000$$

on mig (a) és la migració del grup d'edat (a, a + 4) calculat precedentment, $P_{1975} (a)$ és l'efectiu de la població del mateix grup d'edat el 1975. En el cas que prob (a) sigui positiva, es tracta d'immigració; si prob (a) és negativa, es tracta d'emigració.

Quadre 7. Balanços migratoris per edats

edats	1976-1981		1981-1986	
	*	*		
0-4	*	*	-5.401	-9.79
5-9	-1.869	-2.39	-5.150	-7.51
10-14	2.825	4.07	-2.437	-3.51
15-19	605	0.93	-2.638	-3.73
20-24	-10.202	-16.02	-4.404	-6.73
25-29	-13.255	-19.75	3.551	-6.10
30-34	-9.013	-14.58	-4.602	-7.59
35-39	-5.719	-10.19	2.940	-5.18
40-44	-3.624	-5.65	-2.712	-5.15
45-49	-2.509	-3.88	-2.414	-3.93
50-54	-2.289	-3.73	-2.758	-4.45
55-59	-1.748	-3.57	-3.161	-5.45
60-64	-1.308	-2.89	-2.572	-5.66
65-69	665	1.70	-2.077	-5.10
70-74	835	2.71	-1.315	-3.87

* Per l'any 1975 a Barcelona es calcula que falten més de 25.000 naixements que no es van registrar adequadament, el que fa impossible el càlcul dels balanços migratoris per aquestes edats.

Font: Centre d'Estudis Demogràfics, 1989

Les xifres del quadre anterior mostren una emigració en la majoria de grups d'edat pel període 1975-81, i per la totalitat de les edats entre 1981 i 1986. Destaquen, però, les edats dels joves-adults (20-29 anys) que són les edats en què hom forma parella, s'independitza dels pares, es busca feina i pis, i els adults de 30-44 anys amb els seus fills (els menors de 10 anys), que són els qui canvien de casa perquè se'ls ha fet petita i busquen llocs més tranquils i a millor preu que els que es poden trobar a Barcelona.

És aquesta darrera qüestió la clau del problema: si bé es diu que hi ha una munió d'habitatges buits a Barcelona municipi (de 30.000 a 60.000 segons diverses informacions), el que està clar és que qui els compra —qui els pot comprar— o qui els lloga no són els qui emigren.

En els mapes 1 i 2 es pot veure com han canviat els preus dels pisos de segona mà a Barcelona entre el novembre de 1980, període prou lluny de l'embranchida actual relacionada amb els Jocs Olímpics, i el novembre de 1989.

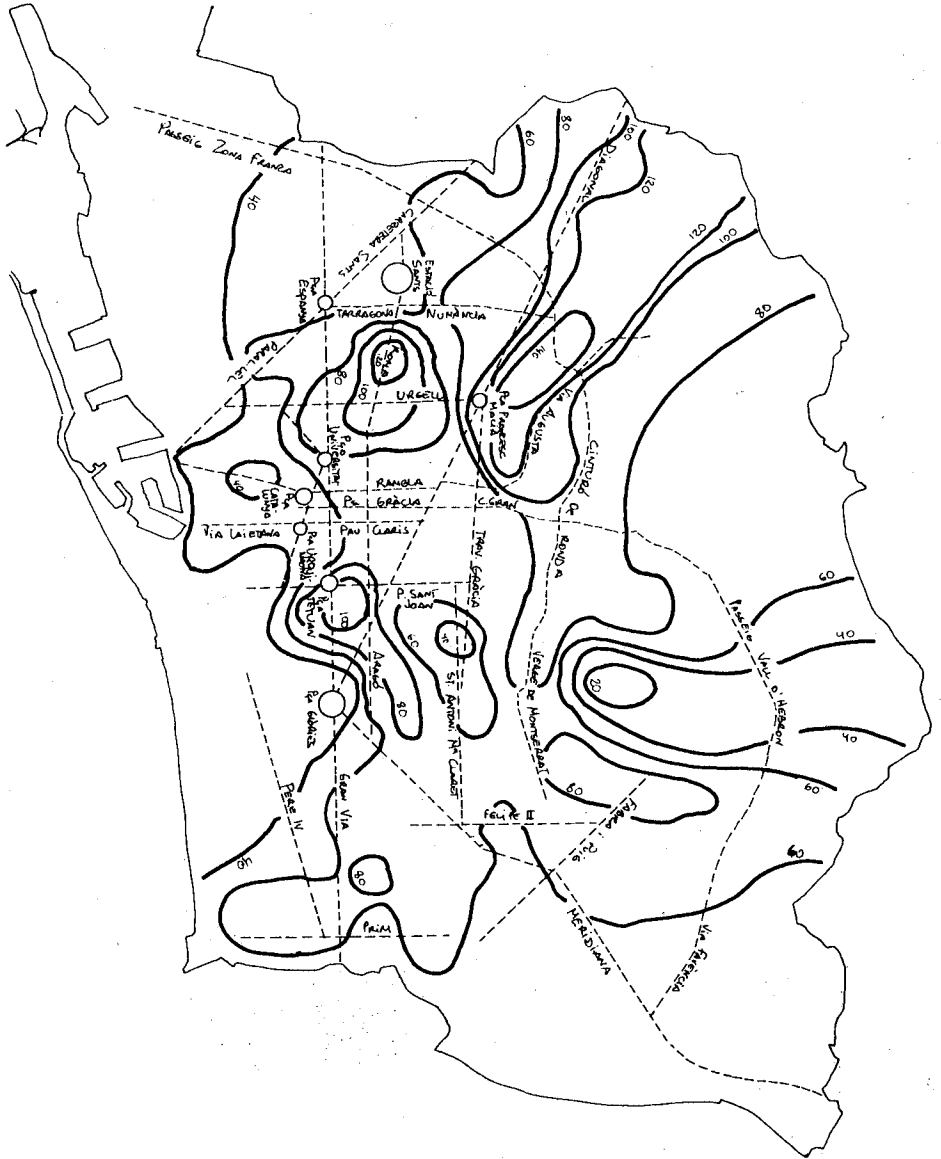
L'elaboració dels mapes s'ha realitzat de la manera següent: s'han localitzat els diferents pisos en venda que apareixen a *La Vanguardia* en els moments assenyalats anteriorment, i s'han unit els preus per metre quadrat (m^2) mitjançant isopletes. Com que una part important dels pisos no especifiquen exactament la superfície sinó el número d'habitacions, s'ha considerat que els pisos de 5 habitacions tenien $125 m^2$; els de 4, $100 m^2$; els de 3, $80 m^2$, i els de 2 habitacions, $55 m^2$. Perquè els mapes fossin comparables, els preus del m^2 s'han fet amb pessetes constants de 1989. Cal tenir present, però, totes les imperfeccions que poden tenir aquests mapes, que cal considerar com una aproximació al tema ja que no hi ha una font estadística a l'abast per tractar-lo. Només dir, però, que el clàssic treball de Gaspar i Lluch (1981) sobre els preus del sòl té una font d'informació tan poc precisa com la que s'ha utilitzat per a realitzar aquests mapes.

Tenint en compte el mètode utilitzat per realitzar els dos mapes, es pot dir que la forma d'ambdós és gairebé idèntica: els preus més elevats es donen a Pedralbes-Sarrià i, a partir d'aquest extrem, els preus van disminuint fins arribar als mínims del Raval, del Carmel i de Ciutat Meridiana. Entre mig d'aquests extrems trobem els diferents preus de l'Eixample (cal tenir present que els mapes donen informació sobre els habitatges destinats a viure i no a oficines, ja que això faria variar molt els preus d'aquesta zona), que en el 1989 disminueixen a mida que s'apropen a la Meridiana i s'allunyen del Passeig de Sant Joan, mentre que el 1980 es troben dues zones de preus més elevats (Plaça Tetuan, i entre l'Avinguda de Roma i la Gran Via) i una de preus més baixos (triangle entre Avinguda Gaudí, Pare Claret i Passeig de Sant Joan).

Però, sens dubte, el que destaca és l'espectacular augment de preus: l'any 1980 es pagava a 140.000 pessetes el m^2 a l'Avinguda de Santia-Manuel Girona, quan el 1989 se'n paguen més de 400.000 ; a les zones més deprimides del Carmel i la Barceloneta, els preus han passat, també en pessetes constants, de 20.000 a 75.000 el m^2 . També és remarcable que el territori amb preus més elevats té una considerable tendència a créixer. El creixement, tant del territori com dels preus, es pot relacionar amb una de les causes de l'emigració de la població de Barcelona: com escriu Jané (1989), «*averiguar las motivaciones de la emigración y la elección de los municipios donde los barceloneses establecen la nueva residencia, la vinculación que esta decisión tiene com la búsqueda de la vivienda, y las características socioeconómicas del emigrante de Barcelona, son el objeto del estudio* Emigració i suburbanització a Barcelona: causes i característiques. El mercat de l'habitatge com a factor incentivador, *que el Área d'Economía i Empresas de l'Ajuntament de Barcelona encargó al Centre de Política de Sòl i Valoracions de la Universitat Politècnica de Catalunya.*

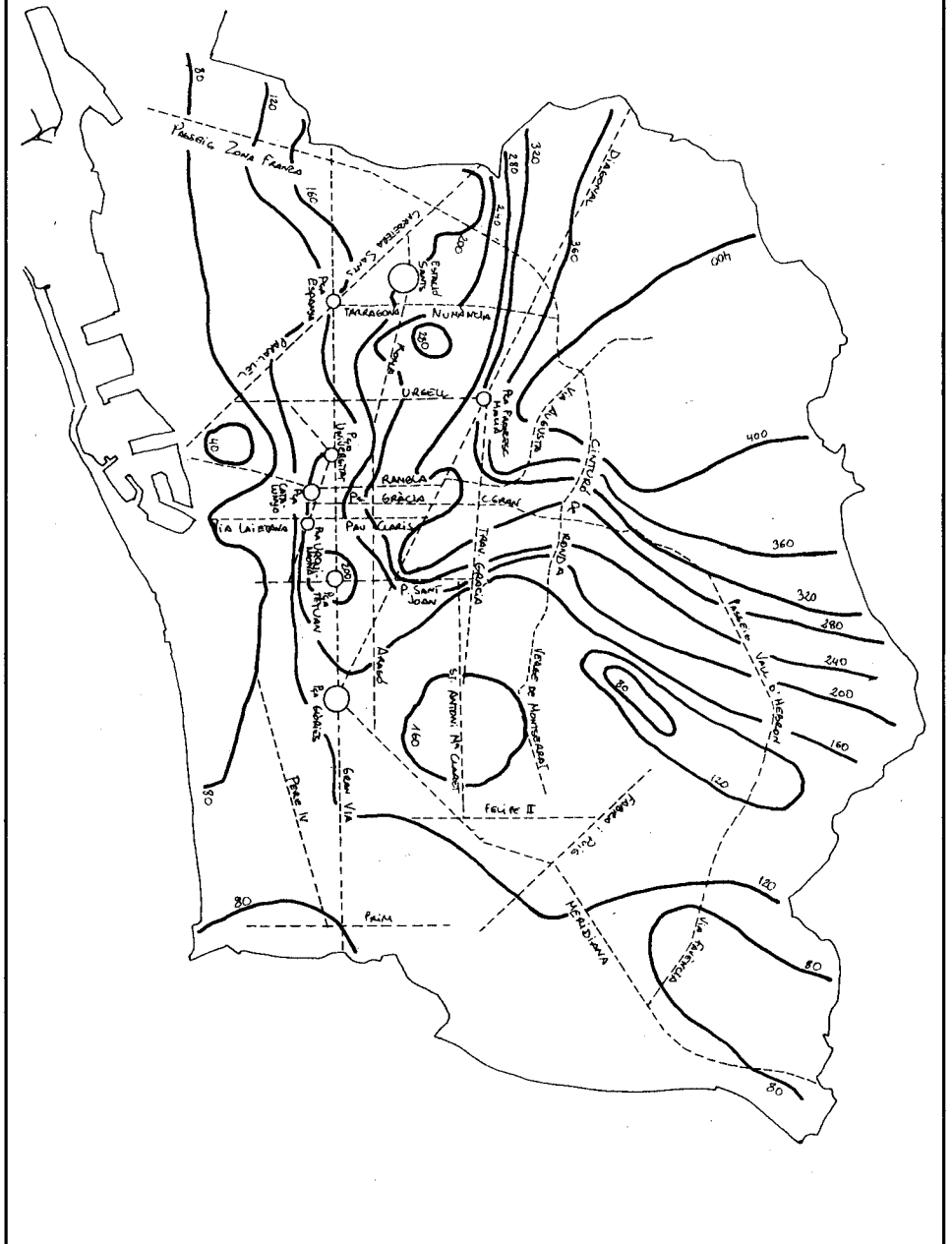
MAPA 1 Preu del m² dels habitatges
de segona mà
(milers de pessetes)

Font: *La Vanguardia*, novembre 1980

MAPA 2 Preu del m² dels habitatges
de segona mà
(milers de pessetes)

Font: *La Vanguardia*, novembre 1989

Com s'han d'interpretar les noves construccions olímpiques?

Helo aquí, si la democracia actual puede hacerse algún palacio, será un banco o unos grandes almacenes.

(Karel Capek, 1989, pàg. 75)

La cita d'aquest escriptor txec mostra quin és l'autèntic *centre* de tota ciutat immersa en el sistema capitalista. En el treball de Llarch *et alii* (1987) es poden veure una sèrie de mapes sobre l'evolució del CBD de Barcelona des de 1960 fins l'actualitat. La localització de les seus centrals de les institucions financeres i d'assegurances dóna idea d'on està el CBD: el Passeig de Gràcia, amb els carrers Pau Claris i Rambla de Catalunya, i la Diagonal des del Passeig de Gràcia fins el Corte Inglés. En cap exemplar de *La Vanguardia* consultat per elaborar els mapes 1 i 2 hi havia cap habitatge per vendre a la zona central del CBD barceloní. Tampoc hi està prevista cap de les obres directament relacionades amb els Jocs Olímpics, encara que sí que ha 'sofert' un maquillatge estètic amb la campanya municipal *Barcelona, posa't guapa*.

Però si abans s'ha comentat que una qüestió primordial de Barcelona és la manca d'habitatges a preus assequibles, s'ha de tenir present que de les obres que s'estan fent directament relacionades amb els Jocs Olímpics, només a la Vila Olímpica se n'estan construint. Recordem que les obres principals són les següents:

- a. Les zones esportives. L'anella olímpica de Montjuïc, que suposa la urbanització completa de la muntanya, iniciada amb l'Exposició Universal de 1929, i que implica la millora del Poble Sec i de la Zona Franca; la zona del Camp Nou, a l'extrem de la Diagonal, i la vall d'Hebron, amb el velòdrom com a punt principal.
- b. La creació de noves àrees de centralitat, en les quals es volen ubicar hotels, serveis institucionals i oficines per a negocis a les zones de Tarragona-Plaça Espanya i Diagonal-Numància.
- c. La creació d'àrees d'equipaments, en les quals es volen instal·lar serveis esportius i culturals (Arxiu de la Corona d'Aragó, Auditori...), a la zona de la Renfe-Meridiana, Sagrega i a la Plaça de les Glòries.
- d. La creació d'un centre comercial i lúdic al port de Barcelona, que és un dels espais que ha creat més expectació; la idea és convertir-lo en un focus comercial, amb bars i restaurants, cinemes i botigues, del tipus del que s'ha fet a Baltimore o Miami.
- e. Infraestructures de comunicació amb el túnel de la Rovira, que serveix d'enllaç entre el primer i el segon cinturó i connecta els barris del Carmel, Horta, Montbau i la vall d'Hebron, i els túnels de Vallvidrera, que han de millorar l'accés a les zones de negocis de la Diagonal des del Vallès.

Deixem per al final el Poble Nou, que és on es construeix la Vila Olímpica, d'uns 2.500 habitatges, en terrenys abans ocupats per fàbriques —abandonades o no—, agències de transport, equipaments ferroviaris. Sens cap dubte és el discutit Pla de la Ribera, que Salvador Tarragó (1978), entre d'altres, va qualificar d'especulatiu, reformat. Pels preus que sembla que costaran els habitatges de la Vila Olímpica, sembla segur que l'ocuparan les classes benestants i no les classes baixes.

Com es pot veure, del llistat de les obres olímpiques només en la darrera s'ha pensat de construir habitatges. Les noves parcel·les, a l'hora de buscar pis, hauran de continuar

anant fora de Barcelona. No cal dir que si els joves i els obrers continuen marxant de Barcelona municipi, els resultats de les properes eleccions municipals ja es coneix en: entre 1981 i 1986, Barcelona ha decrescut en 50.000 habitants, si fa no fa els vots que ha perdut el PSC entre les eleccions legislatives de 1986 i 1989.

Bibliografia

- CABRÉ, A., 1989, *La reproducció de les generacions catalanes, 1856-1960*, tesi doctoral presentada al Departament de Geografia de la UAB.
- CAPEK, K., 1989, *Viaje a España (1930)*, Libros Hiperión, Madrid.
- CENTRE D'ESTUDIS DEMOGRÀFICS, 1989, *La població de Catalunya, 1975-1986*, Generalitat de Catalunya.
- COONTZ, Sidney H., 1974, *Teorías de la población y su interpretación económica*, FCE, Mèxic.
- GASPAR, J.; Lluch, E., 1981, *Els preus del sòl a Catalunya*, Banca Catalana, Barcelona.
- JANÉ, A., 1989, «Barcelona-Área Metropolitana: una nueva dinámica de población», *La Llibreta Magazine*, juliol-setembre, núm. 19, pàgs. 18-21.
- LLARCH, E. (dir.) et alii, 1987, *Dimensió econòmica i territorial del Barcelonès*, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.
- ROSÉS, J. (dir) et alii, 1989, *El Maresme. Diversificació econòmica i aprofitament intensiu del territori*, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.
- ROSÉS, J. (dir), MENDIZÀBAL, E. (coord) et alii, 1989, *L'economia del Baix Llobregat. Creixement i desequilibris*, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.
- TARRAGÓ, S., 1978, *En defensa de Barcelona*, Aedos, Barcelona.

desembre 1989